



Tiden

Planera ett besök till Styran i slutet av mars – början på april om du vill se många flyttfåglar.

Vid översvämning

Ibland kan vägen från parkeringsplatsen till fågeltornet vara mycket våt. Gå då istället till vänster om vägen över hagarna via gravfältet på kullen just söder om fågeltornet.

Picknick

Vid uppehållsväder rekommenderas picknick på gravfältet uppe på kullen söder om tornet. Här finns fina ängar och utsikt över våtmarken. Skulle ni komma en regnig dag finns det flera våningar i fågeltornet och således utrymme att sitta under tak och äta matsäck.

Utrustning

Se till att ha med en större kikare och ställ upp den på översta våningen i tornet. Ställ gärna in den så att barnen lätt kan se en trana, häger el dyl. Låt 5-6 barn komma upp på översta våningen i tornet åt gången. Det finns ofta andra fågelskådare på plats som vi vill fungera tillsammans med på ett bra sätt. Barnen själva kan gärna ha kläder efter väder förstås, samt gärna kikare och kanske en fågelbok.

Intresse

Förförståelse gör susen. Om vi lyssnar på fågelljud och känner till fåglarna innan vi går på spaning väcks intresset att av egen vilja upptäcka olika arter. Använd gärna det pedagogiska materialet för att förbereda utflykten. Det innehåller både praktiska och teoretiska övningar.

Hitta hit

Med bil: Åk väg 225 till Vansta. Sväng av söderut in på en grusväg precis vid Sorunda Ridklubb. Passera häst Hagarna och en liten bit skog. När det öppnar upp sig på höger sida ser ni fågeltornet. Här går det bra att parkera.



Med lokaltrafik: Buss 783 eller 858 från Nynäshamns station eller 858 från Ösmo station. Avstigning vid Sorunda ridklubb (Vansta gård). Följ sedan grusvägen till vänster om stallet i ca 700 m till en P-plats. Passera bommen på vägen ut mot tornet.



När, var hur? Vägbeskrivning och tips.....	1
Innehåll.....	2
Min pedagogisk tanke.....	3-6

Information från Nynäshamns kommun

Karta.....	7
Fågeltornet information och historik.....	8
Kulturhistoria kring Östra Styrans naturstig.....	9

Pedagogisk planering

Mål och planering.....	10-11
Centrala begrepp.....	12
En vårdikt à la Körling.....	13
Exit ticket samt tabell för jämförelse.....	14-15

Förberedelse – övningar

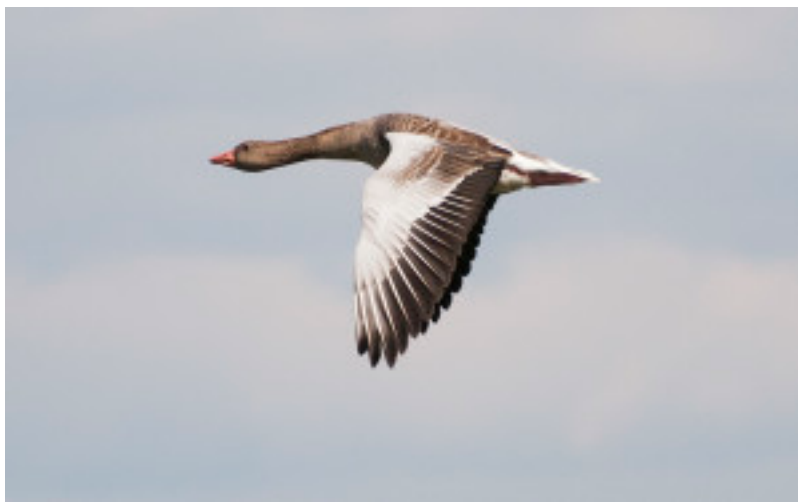
Havsörn.....	16-17
Ormvråk.....	18-19
Brun Kärrhök.....	20-21
Trana.....	22-23
Gråhäger.....	24-25
Sångsvan.....	26-27
Skedand.....	28-29
Grågås.....	30-31
Fiskgjuse.....	32-33
Rördrom.....	34-35
Storskarv.....	36-37
Gåtor.....	35-48
Lgr 11 som stöder aktiviteterna.....	49-50



Det kvittrar i varje snår och sångsvanarna trumpetar. Det är vår! Nu är ett utmärkt tillfälle att titta upp. Ett tema kring flyttfåglar engagerar eleverna och knyter samman kunskapskrav i flera ämnen, vilket stärker förståelsen. Avslutar vi med en exkursion får vi tillfälle att upptäcka vår närmiljö. Faktatexter kring flyttfåglar lär oss att människor kan lösa kriser kring utrotningshotade arter. Det är en kunskap som våra barn kan ha användning av då de möter framtida utmaningar i miljöfrågan.

Motivation på flera plan

På våren kommer flyttfåglar tillbaka till våra breddgrader. Det är ett utmärkt tema att ta upp i skolan då det knyter an till kunskapskrav i olika ämnen och väcker stort intresse bland elever då det knyter an till barns egen verklighet. Inte sällan börjar barnen upptäcka flyttfåglarna under sina raster och på fritiden. Dessutom är flyttfåglar en ”färskvare” som gör det lite extra kul och spännande att få syn på en. Läten och observationer kittlar sinnena och ännu har jag inte träffat något barn som inte låter sig fascineras. Att hålla kvar intresset genom olika övningar i temat är en annan fråga. Denna typ av motivation kallas av Csikszentmihalyi för ”flow” och handlar mycket om att hitta en nivå på utmaningen som matchar barnets förmåga (William 2013). För att känna att det är en möjlig utmaning måste barnet förstå vad hon ska göra och uppleva att hon klarar det. I det här materialet använder vi ett språkutvecklande arbetssätt som en nyckel till att hjälpa alla barn att lyckas.



Grågås Foto: Steve Dahlfors

Språkutveckling och dikt i naturen

Att arbeta med språkutvecklande metod kan vara en bra väg för att få alla barn med på tåget. Inom det språkutvecklande arbetet understryks betydelsen av barns förförståelse. Både i fråga om ämne och ord/språk. Om vi skapar en förförståelse kommer eleverna att visa intresse och lättare ta sig an uppgifterna.. Förförståelse innefattar att ta reda på vad barnen redan kan i ämnet så att alla barn knyter an och samtidigt blir läresurser för varandra, förklara ord och bekanta oss med ämnet på olika sätt. Här använder vi oss av en fågelbok på nätet för att titta på och lyssna på fåglar. Vi tittar på var de blivit observerade och besöker några bon där fågelfamiljer går att iakttä live. Allt arbete med barnens förförståelse är ett slags stöttning (scaffolding eng.) för att de ska lära känna ämnet och dess terminologi. Dessutom bör vi använda stöttande strukturer som att göra övningar tillsammans på tavlan innan vi gör något individuellt (Gibbons, 2002). Ytterligare en språkutvecklande övning i det här materialet kommer från Anne-Marie Körling. Enligt hennes recept skriver vi en vårdikt och hämtar inspiration från naturen. Att uppleva våren och använda våra sinnesintryck i skrivandet kan göra texten särskilt levande.



Analytisk förmåga kräver träning

Att jämföra fåglar och hitta likheter och skillnader dem emellan är en övning som både tränar analytisk förmåga och är språkutvecklande. För att kunna jämföra likheter och skillnader måste vi tränga in i faktatexten och använda specifika ord för att beskriva förhållanden. Då får vi också tillfälle att öva oss att använda nya ord. I det här materialet har jag valt att fokusera på de centrala begreppen kännetecken, häckning och föda. Det är utifrån de begreppen som eleverna ska söka information om varje enskild fågel för att sedan jämföra dem med en kamrat. Därutöver finns det en gloslista för varje text så att vi ytterligare lyfter fram det ämnesspecifika språket. Vissa ord kommer igen i flera av texterna medan andra är olika. Exakt hur du vill jobba med orden är upp till dig. Viktigt är dock att lyfta fram dem, både vad

Tema flyttfåglar – språkutveckling, analys och dikt

de betyder och hur de används. Kanske kan varje barn bidra med några ord från sin text som ni går igenom tillsammans på tavlan.



Havsörn Foto: Steve Dahlfors

Konkretisera matematik

Då vi läser faktatexter snubblar vi ofta över matematiska förhållanden. I samband med flyttfåglar kan det handla om hur långt det är mellan vingspetsarna eller längden på fågelns kropp. Siffror fladdrar förbi och det är lätt hänt att vi inte på riktigt uppmärksammar vad det egentligen är för storleksförhållanden som beskrivs. Det råder vi bot på genom att göra konkreta mätningar i klassrummet. Vi använder garn eller snören för att konkretisera fåglarnas mått. Vi kan också sätta upp dem på väggen för att lättare se och jämföra hur de förhåller sig till varandra i fråga om storlek. På så vis gör vi eleverna uppmärksamma på måttenheterna och dess relation till verkliga förhållanden. De får också tillfälle att kommunicera kring matematiska förhållanden vilket är viktigt för förståelsen (Malmer 2002) .



Storskarv Foto: J J Harrison

Tema flyttfåglar – språkutveckling, analys och dikt

Gåtor - en faktalek för repetition

I materialet finns 11 gåtor baserade på de olika fåglarna som vi studerar. De här gåtorna går bra att plasta in för att användas som en lek där vi lär oss fakta kring fåglarna. Använd gåtorna för att förhöra varandra på ett lekfullt sätt. Tävla i lag som i På spåret eller låt alla vara med var och en. Läs ett påstående i taget. Den som tror sig veta svaret sätter pekfinger på sin näsa. I slutet räknar du 1, 2, 3 och låter alla som vet svara i kör.

Flera ämnen - en brasklapp

Att jobba med flera ämnen kring ett tema stärker förståelsen hos eleverna. I det här materialet är det lätt att knyta an till exempelvis:

- Geografi - fåglarnas flyttvägar gör det naturligt att titta närmare på världskartan och Sveriges karta.
- NO/biologi - Då vi läser faktatexterna om många av våra stora flyttfåglar kommer det upp frågor om att de tidigare varit utrotningshotade men nu ofta återväxt. Här får barnen en kunskap om att när miljön hotas har vi människor lyckats lösa en del problem tillsammans. I texterna kring rovfåglarna blir det naturligt att tala om näringskedjor i naturen och varför topprovdjuren är extra känsliga för miljögifter.
- Ma - Konkretiserande mätningar aktualiserar matematiska förhållanden och språk
- Svenska - att läsa och skriva samt kommunicera

Då vi jobbar ämnesövergripande är det dock bra att vi förhåller oss lite självkritiska. Ibland tenderar vi att gynna ett ämne som vi känner oss speciellt hemma med. Här är det viktigt att försöka flytta sig ut ur sin trygga vrå och försöka ge sig på även det som eventuellt känns lite otryggt. Att fortsätta utvecklas och prova nya vägar är viktigt för att vi inte ska stelna och tappa energi som lärare.

Litteratur:

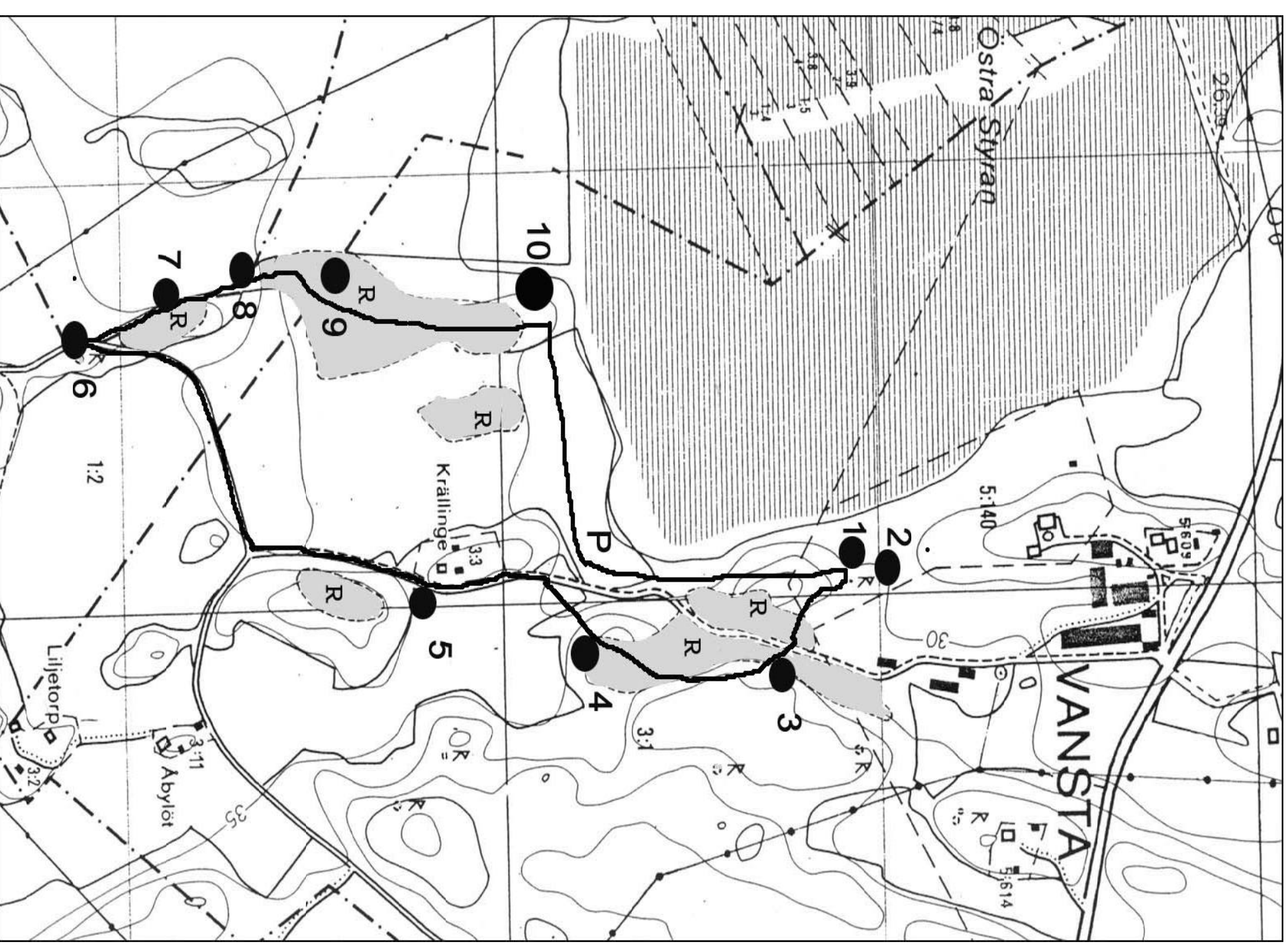
- Willian Dylan (2013), *Att följa lärande* Studentlitteratur
- Gibbons, Pauline (2006). *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. 1. uppl. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Malmer Gudrun(1999) *Bra matematik för alla*, Lund, Studentlitteratur

ÖSTRA STYRAN

Natur- och kulturstig

Stigen, ca 2,5 km lång, börjar vid parkeringsplatsen och avslutas vid fågeltornet. Följ slingan, vid varje objekt finns en skylt som berättar mer om vad du ser på platsen.

1. Runsten SÖ 253 "Ingvarsstenen"
2. Vansta gård
3. Gravfält från järnåldern
4. Trollberget med tre stycken jättegrytor
5. Dubbelasken vid Krällinge
6. "Himmelsporten"
7. Runsten SÖ 225
8. Vattenreningsanläggningen
9. Gravfältet "Bygningabacken"
10. Fågeltornet



Fågeltornet

Då södra Södertörn steg upp ur havet för mer än 4000 år sedan visade det sig att inlandsisen hade efterlämnat en bygd präglad av lerdalar med grunda sjöar och våtmarker mellan mäktiga rullstensåsar. Våtmarkerna dominerade landskapsbilden så markant att man tror att namnet på en av de två socknarna på södra Södertörn – Sorunda – från början kan ha betydtt ”hundaret med dymarkerna”.

Under 1800-talet växte befolkningen snabbt. Liksom på många andra håll såg man möjligheten att förvandla våtmarker och grunda sjöar till odlad jord. Av Sorundas ”dyar” återstod år 1870 endast sjösystemets innersta, sydligaste del, sjöarna Västra och Östra Styran.

Östra Styran var ett våtmarksområde kring en grund sjö med en klarvattenyta på ca 160 ha. Utdikningen av Östra Styran påbörjades 1877 då ett utlopp upptogs förbi Väggarö i Sorunda. Sänkningen var helt genomförd kring år 1890 men gav ett förhållandevis magert utbyte i odlings- och betesmark.



Delar av den åkermark som skapades var fortfarande i produktion ett gott stycke in på 1950-talet, men därefter var det inte längre ekonomiskt försvarbart att hålla diken och överflöden i stånd. Sedan 1960-talet har naturen successivt återtagit mycket av vad människans en gång erövrade.



Vattenståndet i Östra Styran har stigit och området har åter blivit en våtmark med såväl sumpskog som klarvattenytor och strandängar. Samtidigt har växt- och djurlivet genomgått en dramatisk förändring och utveckling. Antalet fågelarter, varav många hänsynskrävande, sårbara eller till och med sällsynta har successivt ökat liksom jaktbar fågel och annat vilt inklusive en bäverkoloni. Trots detta återstår mycket arbete för att restaurera Östra Styrans våtmarker.

Projektet drivs helt på ideell grund i föreningsform. Föreningen Östra Styrans Våtmarker bildades 1992. Bland medlemmarna återfinns såväl markägare som kringboende, ornitologer och andra med intresse för miljö- och naturvård.



Sedan arbetet började har föreningen bland annat inventerat våtmarkens topografi, växtliv och djurliv. En regleringsanordning har anlagts med vars hjälp vattennivåerna vid olika årstider kan kontrolleras och arbetet med att restaurera områdets avvattnings-system har påbörjats.



Projektet Östra Styran vill vara ett exempel på hur aktiv miljö- och naturvård kan inordnas i en levande landsbygd. Därför är Östra Styran inte bara ett naturvårdsprojekt utan också ett projekt med förankring i jordbruk, jaktvård och friluftsliv.



För att göra Östra Styran tillgängligare för allmänheten har tillfartsvägar anlagts och ett fågeltorn har byggts. Dessa arbeten har genomförts i samarbete med bl a Nynäshamns kommun och med ekonomiska bidrag från såväl kommunen som landstinget och privata organisationer och företag. Man har också utfört muddringsarbeten för att öka klarvattenytorna och förbättra vatten-genomströmningen.



Östra Styran 2004

Kulturhistoria

Under förhistorisk tid hade varje gård eller by sin egen ättebacke, sitt eget gravfält. Gården och gravfältet låg ofta i nära anslutning till varandra på mark som inte kunde utnyttjas till annat, den s k ”hammaren”. Ofta är de gamla gårdstomterna desamma som nyttjas idag. Många gravfält finns också kvar, många gånger genom att de använts som betesmark. Boskapsskötsel och jordbruk var de viktigaste näringarna under järnåldern. Åkerbruket skedde med hjälp av åder, först på 1800-talet kom järnplogen och man kunde börja utnyttja även styvare jordar effektivt.

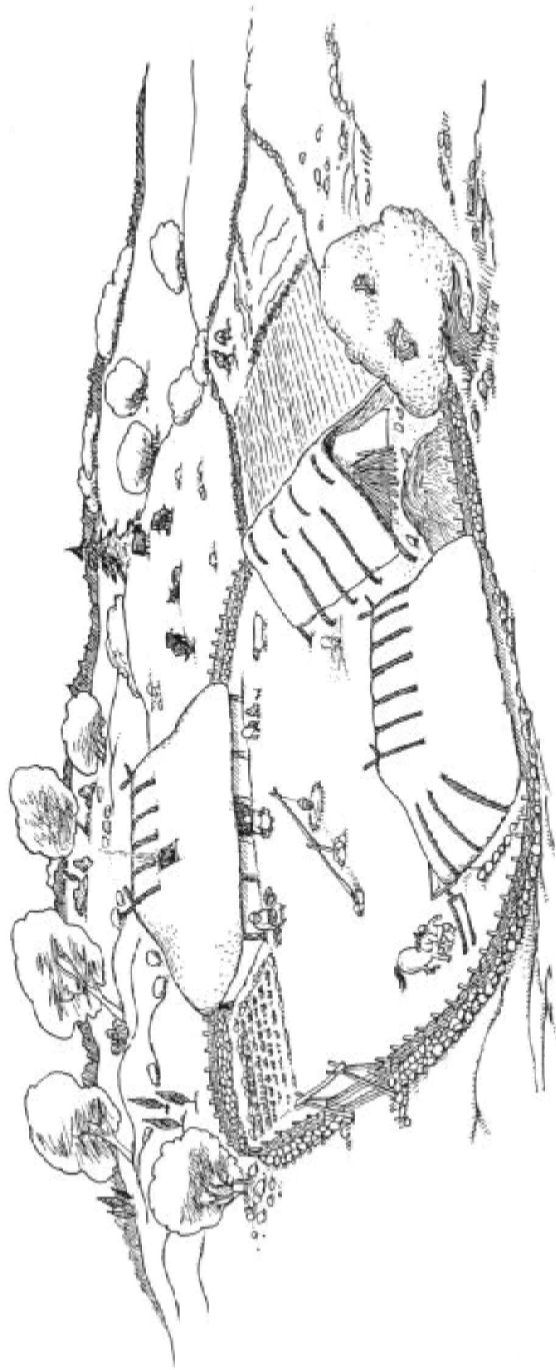
Eftersom gårdar och gravfält låg tillsammans kan vi idag spåra den forntida bebyggelsen. I närområdet finns idag 13 stycken gravfält. Av dessa är ett kommunens största med ca 250 anläggningar. Antalet gravar anlagda på dessa gravfält tyder på att detta har varit en tätbefolkad trakt under järnålder. De är anlagda under loppet av 1 500 år. Stymninges stora gravfält antyder att det kanske inte har varit något vanligt gårdsgravfält utan att det eventuellt fungerat som samlingsgravfält för en större by.

Genom sitt läge vid sjöarna har gårdarna legat centralt i bygden. Vättnet var den tidens viktigaste kommunikationsled. Östra Styran hade utlopp genom Sorundabygden upp mot Fituna. Men här finns också spår av en av våra äldsta landsvägar. Vägen ner mot Djursnäs är mycket gammal och kantas av runstenar. ”Runstensvägen” kan följas från Djursnäs och en förmodad hamnplats, upp genom Sorunda till Norr Stutby.

Runstenar

Runstenar är inte vad vi menar med gravstenar. De utmärker inte någon grav utan är en minnesskrift efter någon avliden. Men inskriften är lika mycket en manifestation över de levande, de som reste stenen. Seden att rista in runor på stenar eller fasta block uppkom under första delen av 1000-talet. Inskriften är ofta mycket knapphändigt gjord, någon reser stenen efter någon. Men man är alltid noga med att ange sitt släktskapsförhållande till den döde.

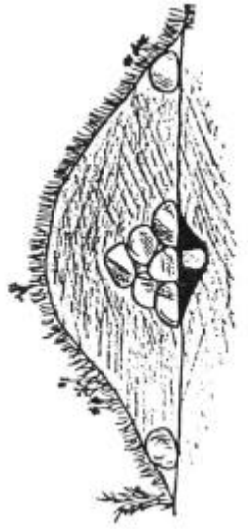
Runstenarna har tolkats på olika sätt. Man har tänkt sig att de utgjort någon typ av arvsdokument, stenarna restes ofta där de kunde ses av många. Alla runstenar i vår kommun är kristna, antingen genom ett kors eller att inskriften avslutas med någon bön. Man kan tänka sig att de visar att familjen antagit kristendomen och börjat begrava sina döda på den kristna kyrkogården. Att inte bli begravnen bland sina anfäder var ett stort steg att ta och kanske reste man istället en runsten i närheten av ättebacken för att befästa minnet av den döde bland förfäderna.



Ortnamn

Även ortnamnen kan användas för att spåra bebyggelsens lägen och ålder. Namn som syftar på någon naturlig enhet i landskapet, t ex Berga eller Gryt, anses höra till de äldsta. Även namn som slutar på –sta anses vara gamla. Sta-ändelsen betyder plats där någon stannat eller slagit sig ner, ”boplats”. Förleden i namnet är nästan alltid ett personnamn.

Dessa namn anses vara ca 2 000 år gamla. Runt sjöarna Östra och Västra Styran finns byarna Vansta, Lyngsta och Blista. Alla tre med stora gravfält på sina ägor. Andra stora gårdar etablerade redan under förhistorisk tid är Krällinge och Stymninge.



Genomskärning av hög

Gravskick

Gravskicket under järnåldern var likbränning. Den döde lades tillsammans med sina personliga tillhörigheter på ett bål och allt brändes. Sedan sopades askan ihop och placerades i en kruka som man byggdes en stensättning över. Den runda stensättningen är den vanligaste gravmarkeringen under järnålder men även högar, rektangulära- och tresidiga stensättningar, treuddar, skeppssättningar och resta stenar förekommer.

Mål och planering

Mål

- Kunna ta ut fakta ur en faktatext för jämförelse (analys).
- Lära känna några vanliga fåglar och flyttfåglar samt begrepp som häckning, föda och kännetecken.
- Lära oss nya ord
- Upptäcka nya platser i Nynäshamns kommun.
- Förstå miljöns betydelse för fåglarnas liv. Att människan kan vara en fara men vi tillsammans kan rädda hotade arter.
- Känna till allemansrättens ansvar - **inte störa inte förstöra.**
- Lära oss om hur vi lär
- Kunna använda och veta mer om källor på internet.

Planering

1. Inspiration och förförståelse

Börja med att lyssna på en fågel t.ex. tranan (eller kattuggla som låter lite skräckfilm) genom att spela upp låtet från [fageln.se](http://www.fageln.se) på din telefon/padda/dator. Det väcker intresse hos barnen.

Vad vet vi om fåglar? Låt barnen berätta

Varför flyttar fåglar?

Hur ser man skillnad på dem?

Varför ser de ut på olika sätt?

Varför har vissa lång näbb och andra kort?

Samtala om vad vi ska lära oss och hur. (Målen)

För de yngre: rita

Årstider, dag och natt – solen och jordens rörelse: Titta på en liten film 2 min om solsystemet och prata om varför det blir årstider och varför fåglarna flyttar. (när isen och snön lägger sig söker de föda söderut)
http://vetamix.net/video/varf%C3%B6r-blir-det-natt_647

Vad har vi lärt oss?

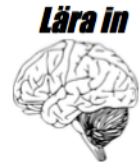
2. Utforska tillsammans den digitala fågelboken www.fageln.se

- **Slå** upp en fågel - titta på bild/film, lyssna på läte
- Klicka på artportalen till höger för att se om några av just den fågeln har blivit observerade vid Östra Styrån
- Titta på de strömmande kamerorna från Estland nere till vänster på sidan. Där kanske du kan se en havsörn live i sitt bo!!
Denna sida länkar till flera olika websidor. Vilka?
Dela ut ett arbetsblad till varje elev
Låt barnen söka på sin fågel. Har den kommit till Styrån ännu?
Avsluta med att tala om vad vi lärt oss och hur.

3. Bearbetning och analys + form och mätning

Gå igenom de centrala begreppen.

Jobba med arbetsbladet. Rita fågelkonturen. Arbeta sedan individuellt med att läsa och stryk under enligt uppgiften. Mät upp fåglarna enligt måtten i faktatexten. Jämför sedan era fåglar parvis. Anteckna likheter och skillnader. Avsluta med att tala om vad vi lärt oss och hur. För de yngre: Gör ett material om fågelns delar



4. Repetera genom lek

Använd gåtorna för att förhöra varandra på ett lekfullt sätt. Tävla i lag som i På spåret eller låt alla vara med var och en. Läs ett påstående i taget. Den som tror sig veta svaret sätter pekfingeret på sin näsa. I slutet räknar du 1, 2, 3 och låter alla som vet svara i kör. Avsluta med att tala om vad vi lärt oss och hur.



5. Gå på **exkursion**. En vårdikt – vårtecken

Under exkursionen är det ett utmärkt tillfälle att finna vårtecken. Stanna gärna till för att uppmärksamma blommor som slagit ut, myrstackar som är aktiva etc. Insekter som kommit fram etc. För äldre barn är kan intrycken med fördel användas för att skriva en vårdikt enligt Ann-Maria Körlings recept.

6. Utvärdering

För de yngre: rita och berätta om vad de lärt sig

Förslag till extra övning

- **Mattetal/räknehändelse**

Skriv ett mattetal om era fåglar (åk 1-3). Om du vill att eleverna ska öva på ett speciellt avsnitt i addition eller subtraktion kan du göra små lappar och dela ut där varje barn ska skriva om ett bestämt tal t.ex. 10-2, 10-3.... Då de skrivit klart kan de illustrera och nästa lektion läser du räknehändelserna och eleverna får svara.

Exempel:

Sex Kanadagäss kom och landade i Svandammsparken. Efter en stund kom det sex stycken till. Hur många var de tillsammans?

Centrala Begrepp

Kännetecken är det som gör att vi känner igen fågeln. Form, färg och läte men även hur fågeln betar sig och hur den skiljer sig från liknande fåglar. Det kan t.ex. handla om vingarnas och näbbens form eller hur de flyger etc.

Häckning kallas den tid då fåglarna får ungar, från parningslek och parning till dess att ungarna kan lämna boet. Oftast återvänder fåglarna varje år till en särskild plats då de ska få ungar. Där bygger de nya bon eller återkomma till sådana de haft förr.

Föda är vad fåglarna äter. Ofta kan vi se på fåglarna vad de äter för föda. Har de långa ben och lång hals förstår vi t.ex. att de brukar hitta saker i vattnet. Kan barnen några kännetecken som visar vad det är för fågel t.ex. vad den äter?

En vårdikt

Jag har använt ett tips från Anne-Marie Körling nedan då jag tidigare skrivit vårdikter. Jag brukar gå ut för att barnen ska få inspiration att upptäcka våren med alla sinnen. Då vi går ut brukar vi anteckna olika saker som vi tycker känns speciella för våren. Lukter, dofter och ljud får gärna vara med. Insekter som rör sig, växter osv. Sedan använder vi formen som A-M föreslagit. Jag förklarar också varför vi använder kommatecknet här.

Månen långt, långt borta

Den mörka, mörka natten.
Den svarta, svarta himlen.
Det höga, höga trädet.
Den lilla, lilla månen.
Den vackra, vackra kvällen.
Månen långt, långt borta.
Himlens djupa, djupa hemlighet.
Universums vackra, vackra plats.

Månen långt, långt borta är en titel på en mycket fin bok. Den titeln kan utgöra en skrivande modell för hur man kan skriva meningar som är uppbyggda på samma sätt. Jag har använt denna titel för att skapa liknande meningar. Jag skriver mina ord, men använder titeln som form. Innehållet blir mitt. Modellen erövrar jag. Så låter jag mina elever erövra modeller av detta slag. Prova själv. Använd modellen och gör egna meningar.

Anne-Marie

Anne-Marie Körling arbetar numera som läsambassadör för Kulturrådet. Uppgiften som vi använder här kan du hitta på hennes blogg www.korlingsord.se tillsammans med många andra spännande och inspirerande övningar.

Namn:.....

Vad lärde du dig idag?

.....

Hur lärde du dig? (prata/tänka/jämföra/mäta/rita/annat)

.....

.....

Namn:.....

Vad lärde du dig idag?

.....

Hur lärde du dig? (prata/tänka/jämföra/mäta/rita/annat)

.....

.....

Namn:.....

Vad lärde du dig idag?

.....

Hur lärde du dig? (prata/tänka/jämföra/mäta/rita/annat)

.....

.....

Namn:.....

Vad lärde du dig idag?

.....

Hur lärde du dig? (prata/tänka/jämföra/mäta/rita/annat)

.....

.....

Jämföra fåglar

Namn.....

Fåglar	1.	2.
Föda (mat)		
Kännetecken		
Storlek		
Färg		
Form		
Häckning		
Var bygger den bo?		
Hur många ägg?		
Hjälps paret åt?		
Något annat speciellt med fågeln?		

Stryk under det som är olika med en färg.



Havsörn

När havsörnen kommer flygande är det många andra fåglar som blir rädda och flyger sin väg. Det beror på att havsörnen är vår största rovfågel. Den jagar sin föda som består av fisk och sjöfågel. Ibland äter den också djur som redan är döda – kadaver. Det händer också att den stjälar fisk. Den kan attackera en annan fågel t.ex. fiskgjuse och nappa åt sig en fisk som den har fångat.

Havsörnens vingar kan mäta 2-2,5 m mellan vingpetsarna. Kroppen är 69-98 cm lång och kan väga upp till fem kg. Havsörnen har rektangulära vingar med vingpennor längst ut och en kilformad stjärt. Stjärtens form skiljer den från Kungsörnen som har en rundad stjärt.

Havsörnen lever i par och bygger 2-3 bon av pinnar, mossor och tång som den återkommer till. Boet kan bli stort, 2 m i diameter efter några år och ligger ofta i ett högt träd (fur) eller på en klippa.

Havsörnen har varit utrotningshotad i Sverige pga. utsläpp av miljögifter. Men sedan det blivit förbjudet att använda de farliga ämnena har de nu blivit fler igen och det finns ca 600 par som häckar längs Sveriges kuster och sjöar. Havsörnen lägger 2 (ibland 4) ägg i mars-maj. Honan och ibland hanen ruvar i 45 dagar och efter ungarna kläckts stannar de i boet i 11 veckor.

Några ord

rovfågel – fågel som äter andra djur

kadaver – död kropp

vingpennor – fjädrar längst ut på vingen som liknar fingrar/pennor

rektangulär – formad som en rektangel

kilformad – formad som en kil

par – två som hör ihop

diameter – tvärlinje genom medelpunkten

fur – tall

utrotningshotad – nästan utdöd

häckar – bygger bo och bildar familj

ruvar – ligger och värmer äggen för att de ska kläckas

Lära in



Vad får du veta om fågeln?



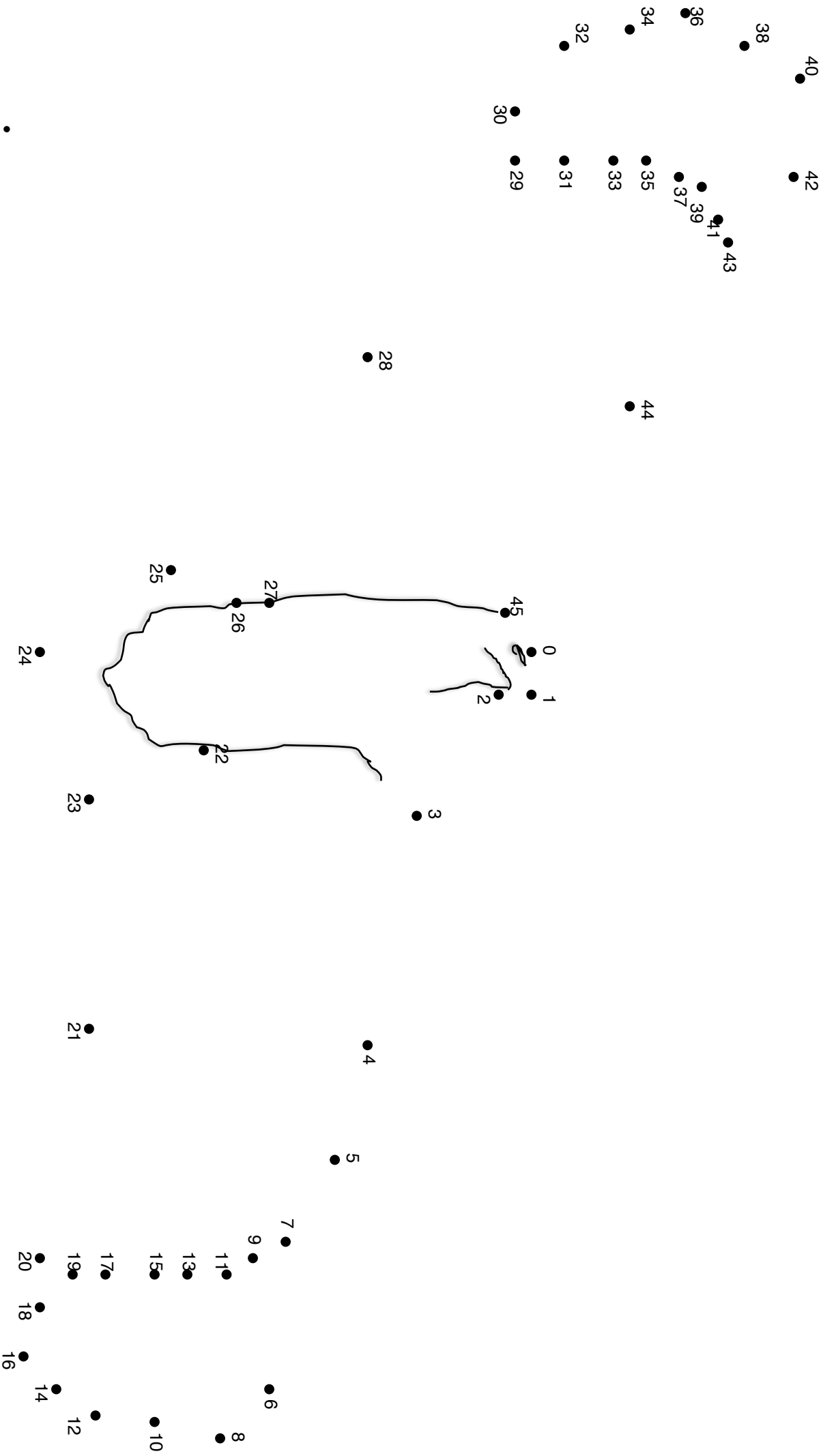
1. Rita konturen av fågeln på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.



Ormvråk



Vår vanligaste rovfågel kallas ormvråk. Du kan se den cirkla uppe på himlen eller sitta uppflugen på en stolpe och spana efter byte. Som rovfågel jagar den sin föda som utgörs av gnagare, ormar, grodor, maskar, skalbaggar och gräshoppor. I Sverige finns ca 35 000 par ormvråkar.

Ormvråken kan bli upp till 128 cm mellan vingspetsarna. Kroppen är ca 55 cm lång. Den har breda rundade vingar med ett tydligt ljust fält i handflatan. Fåglarna kan variera i färg från ljusa till mörka individer.

Ormvråken bygger sitt bo av ris i mitten av något större träd. Paren kan ha flera bon på sitt revir. Innan ruvningen företar paret flyguppvisningar och låtsade anfall med avslutande störtdykningar ner i skogen. 1-6 ägg läggs i slutet av april till maj och ruvas av båda makarna i 38 dygn. Ungarna är flygfärdiga efter 40 dagar. Den svagaste ungen blir ibland föda åt de starkare.

De flesta av våra ormvråkar flyttar längre ned i södra och västra Europa i augusti-oktober och återkommer i mars.

Några ord

rovfågel – fågel som äter andra djur

föda – mat

revir – territorium/livsområde

ruvning – då de ligger och värmer äggen för att de ska kläckas

individer – varelser/exemplar

flyguppvisning – uppvisning/föreställning i flygning

anfall – attack

störtdykning – en dykning rakt ned i hög fart

makarna – hanen och honan/paret

flygfärdiga – redo att flyga

Lära in



Vad får du veta om fågel?



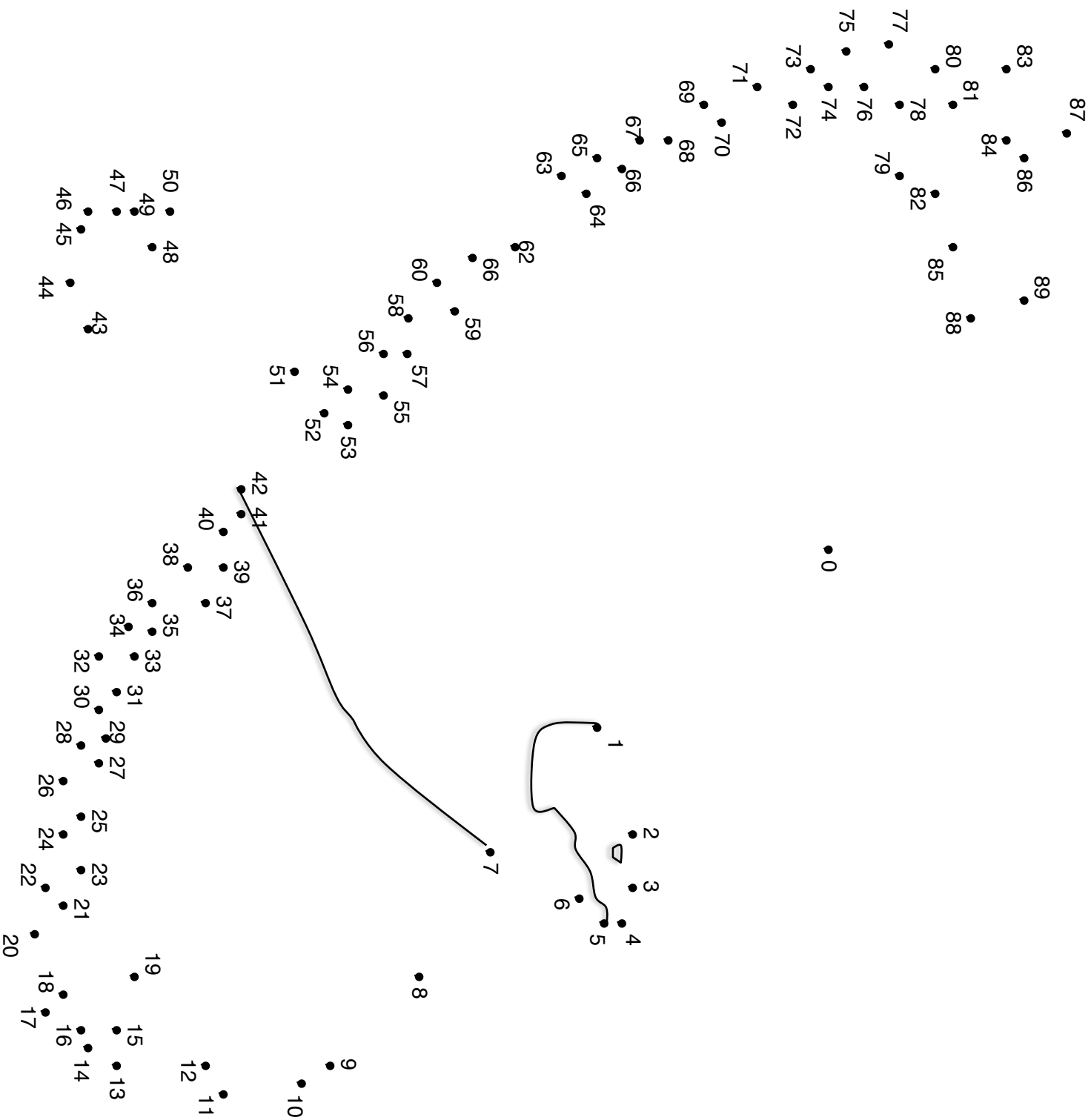
1. Rita konturen av fågelns på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.



Brun kärrhök

Den bruna kärrhöken är en rovfågel som jagar små däggdjur och fåglar. Den är en tystlåten slättsjöfågel, som patrullerar vassar och omgivande åkermark glidflygande med vingarna ganska högt som i ett V.



Den bruna kärrhöken blir 42-55cm och har ett vingspann på 115-140 cm. Honan och ungarna är bruna med ljusa drag över huvud och framkant på vinge medan den vuxna hanen utvecklar svarta vingspetsar och blågrå stjärt.

Den Bruna kärrhöken bygger sitt plattformliknande bo direkt på marken av grenar, gräs och vass vid näringsrika sjöar vanligen i södra Sverige. Där lägger den 3-5 ägg som ruvas av honan i ca 5 veckor. Under häckningen kan hanen komma med mat till honan på ett speciellt sätt. När hanen kallar flyger honan mot honom och tar emot maten genom att vända sig i luften och fånga den med klorna när han kastar den från högre höjd.

De flesta av våra ca 1400 kärrhökspar flyttar söderut till medelhavsländerna och Västafrika i augusti-oktober och återkommer i mars-maj.

Några ord

rovfågel – fågel som äter andra djur

däggdjur – djur som föder levande ungar och diar

slättsjöfågel – fågel som lever vid slättsjöar dvs. sjö på jordbruksmark

patrullerar – gå på vakt/bevaka

glidflyga – flyga utan motor/flyga utan att flaxa med vingarna

vingspann – mått mellan vingspetsarna

vingspetsar – vingarnas spetsar

plattformliknande – i formen av en plattform/hylla

näringsrika – sjöar invid åkrar har mycket näring i sig

ruva – ligga och värma äggen för att de ska kläckas

häckning – bygga bo och bilda familj

medelhavsländerna – länder runt medelhavet

Lära in



Vad får du veta om fågel?



1. Rita konturen av fågelns på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.

brun kärrhök



Trana



Tranan är en av våra största fåglar. Den flyger i v-formation med benen typiskt utsträckta efter stjärten. När den landar och går framstupa och letar efter maskar, grodor eller säd och vegetabilier liknar den nästan en struts med sina långa ben, sin långa hals och sin långa plym som döljer stjärten.

Tranan blir 90-175 cm lång från näbbspets till stjärtspets. Kroppen är grå på ovansidan och vit eller ljusgrå på undersidan. Den liknar Hägern men kröker inte sin hals som hägern och sitter heller inte i träd som hägern. Ett annat skiljetecken är att tranan har en plym över stjärten.

Tranan lever i par förmodligen hela livet. Den bygger sitt bo på marken och häckar i Norrlands myrar och skogsmarker dit den kommer i slutet av mars- april. I slutet av april lägger tranan 2 ägg som ruvas i 30 dagar av honan och hanen tillsammans. Ungarna blir flygfärdiga efter nio till tio veckor.

Förr i tiden var tranornas trumpetande läte ett tecken för bönderna att det var tid att plöja. Tranorna dansar vid Hornborgasjön i Skåne. Tranor kan dansa själva, i par eller i grupp. Dansen är en familje- och gruppstärkande aktivitet.

Några ord

v-formation – i formen av ett v

framstupa – framåtlutad

vegetabilier – växter eller delar av växter

plym – stor fjäder/fjäderbuske

näbbspets – spetsen längst fram på näbben

stjärtspets – spetsen längst bak på stjärten

skiljetecken – sådant tecken som kan skilja ut egenskaper

par – två som hör ihop

häckar – bygger bo och bildar familj

myrar – våtmarker

flygfärdiga – redo att flyga

Lära in



Vad får du veta om fågeln?



1. Rita konturen av fågeln på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.

trana



Gråhäger

Gråhägern är en vadarfågel. Det betyder att den har långa ben och lång näbb och kan gå i vattnet och fiska fisk, grodor och vatteninsekter. Men den tycker också om maskar och tar även sorkar och möss.



Gråhägern trivs bäst i större och mindre grupper.

Gråhägerns vingar kan mäta 155-175 cm mellan vingspetsarna. Kroppen är 84-102 cm lång. Kroppen är grå på ovansidan och vit eller ljusgrå på undersidan. Hägrar flyger med indragen hals och sitter ofta i träd, även då med halsen krökt. Den liknar Tranan som dock inte kröker sin hals och heller inte sitter i träd.

Hägern bygger sitt bo i träd eller buskar samt ibland i vassen i södra delarna av Sverige. Den lägger ofta 5 ägg som ruvas av hane och hona tillsammans i 25-28 dagar. Bara hälften av ungarna brukar bli flygfärdiga då de inte överlever första året. De som överlever första året hotas därefter inte av många faror. En häger kan bli 20 år gammal.

Gråhägern flyttar söderut på vintern till Danmark och så långt som till Nordafrika. Den återkommer när isarna går upp.

Några ord

vadarfågel – fågel med lång näbb och långa ben
sork – åkerråtta/mus/gnagare
vingspets – spetsen längst ut på vingen
indragen – ihopdragen

krökt – böjd

ruvas – när äggen liggs och värms för att de ska kläckas

flygfärdiga – redo att flyga

faror – hot

isarna går upp – isarna spricker/smälter

Vad får du veta om fågel?



1. Rita konturen av fågel på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.

Lära in





Sångsvan

Sångsvanen är en mycket stor fågel som finns i hela Sverige.

Den flyger i plog och har ett läte som ljuder som ett starkt trumpetande.

Födan består av vattenväxter, musslor och vatteninsekter.



Sångsvanen blir 140-160 cm lång från näbbspets till stjärtspets med ett vingspann på 205-235 cm. Dräkten är vit. Näbben är gul med svart spets. Sångsvanen skiljer sig från knölsvanen som har orange näbb med svart knöl. Sångsvanens ungar är gråbruna första året.

Sångsvanen bygger sitt bo av vitmossa och dy samt ängsull på en holme i en göl eller myr. Svanen försvarar aggressivt sitt revir. I april-juni lägger den 3-5 ägg som ruvas i 35-40 dagar. Ungarna blir flygfärdiga i augusti-september. På hösten lämnar Svanarna sina häckningsplatser mycket sent för att flyga söderut i nov-dec då isarna lägger sig.

Under 1800-talet jagades de för att användas att tillverka mössor och korv. För 50 år sedan var de så få att de blev fridlysta och utplantering har gjorts. Numera har de blivit fler och det häckar ca 4 000 par i vårt land.

Några ord

plog – i form av en plog/ett v

läte – fågelns ljud

näbbspets – spetsen längst fram på näbben

stjärtspets – spetsen längst ut på stjärten

dräkten – fjäderdräkten/fågelns

fjäderskrud

vitmossa – torvbildande bladmossa (våt)

holme – halvö

göl – vattensamling/liten sjö

myr – våtmark

försvarar – skyddar

aggressivt – argt/ilsket

flygfärdiga – redo att flyga

häckningsplatser – platser för att bygga bo och bilda familj

fridlysta – lagskyddade

utplantering – att människan hjälper till att sätta ut djur i naturen för att de ska bli fler

par – två som hör ihop

Vad får du veta om fågel?

Lära in



1. Rita konturen av fågelns på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna

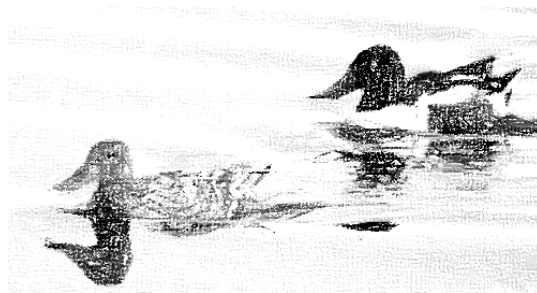


5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.



Skedand

Skedanden heter så för att den har en bred näbb som liknar en sked. Den trivs i närheten av måsar som ger dem beskydd mot äggjuvar. Skedanden förekommer i södra delarna av Sverige, främst på östsidan. Födan består av vatteninsekter, små kräftdjur och snäckor samt alger och vattenväxter. Ofta simmar fåglarna på rad och snattrar i vattenbrynet för att hjälpas åt att hitta föda.



Skedanden blir 44-52 cm lång med ett vingspann på 73-82 cm. Hanen har vitt bröst med rödbruna sidor och ljusblå framkant på vingarna. Benen är orangefärgade och den har en grön vingspegel. Honan är brunspräcklig. Skedanden lever i mindre grupper och par.

Skedanden bygger sitt bo genom att göra en fördjupning av en tuva eller i vassen på en strandäng eller näringsrik sjö. Boet fordrar den med dun. Den börjar häcka tidigt efter islossningen och lägger 9-11 ägg som honan ruvar i 22-26 dagar. Ungarna blir flygfärdiga efter 40-45 dagar.

Skedanden är en flyttfågel som flyger söderut på vintern och förekommer både i Asien och Afrika.

Några ord

förekommer – finns

sällsynt – ovanligt

östsidan – på den östra sidan

föda – mat

alger – vattenväxter/tång

vingspann – måttet mellan vingpetsarna

vingspegel – metallglänsande starkt

färgad del av vinge

brunspräcklig –

brunflammig/brunstrimmig

fördjupning – nedsänkning/hål

strandäng – del av strand vid hav eller sjö som är rik på växter och djur

näringsrik – fet/närande

fodra – klä

dun – lätt fjäder/fjun

häcka – bygga bo och bilda familj

islossning – när isarna spricker och smälter

flygfärdiga – redo att flyga

flyttfågel – fågel som byter boplatz under vintern och flyttar söderut

Vad får du veta om fågel?



1. Rita konturen av fågelns på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



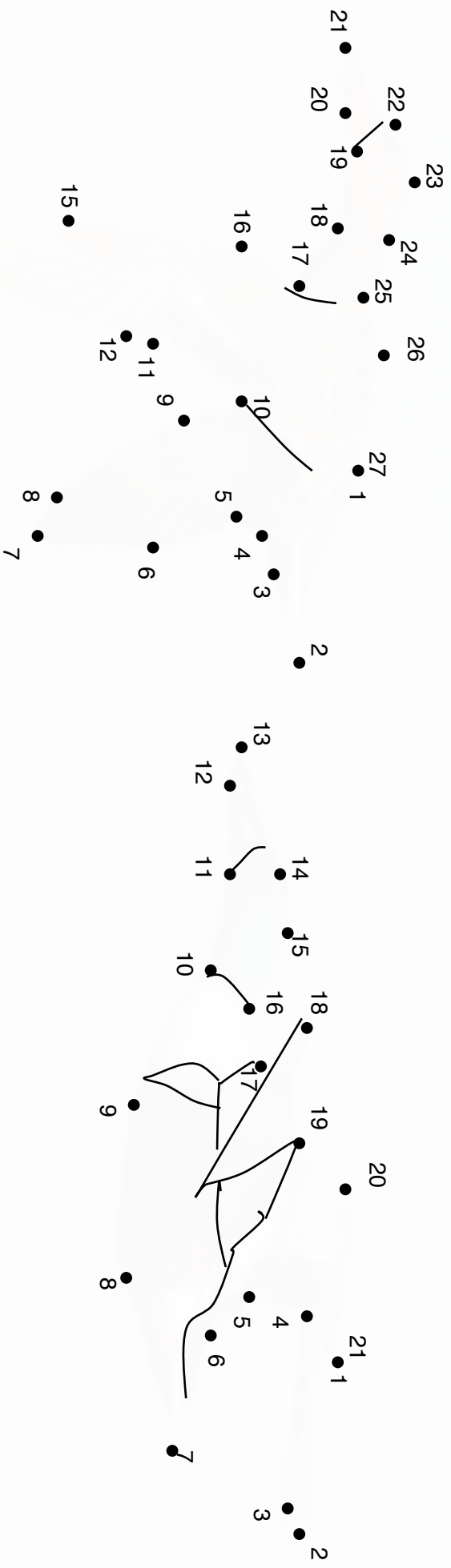
3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.

Lära in







Grågås

Grågäss syns ofta i stora, högljudda grupper på strandängar eller åkrar. De är skygga för människor och flyger snabbt. På högre höjd flyger de i plog för att minska luftens motstånd.

Grågåsen är en stor och kraftig gås med en kroppslängd på 74-84 cm och ett vingspann på 150 – 168 cm. Den har ett ljust huvud med kraftig orange näbb. Benen är skära. I flykten ser man att vingovansidorna är ljust gråaktiga. Dräkten är brungrå.

Grågåsen äter växter när den blir vuxen men ungarna äter mycket smådjur. Grågåsen skiljer sig från svanar och änder då den gärna vistas på land. Fåglarna lever i par och återkommer från sydligare delar av Europa till samma plats för att häcka främst i södra Sverige och utmed kusterna mars - oktober. De bygger sitt bo av vass eller tång och inreder med ett tjockt lager dun. Vanligtvis lägger den 4 till 6 ägg. Honan ruvar oftast äggen i mellan 27 och 28 dygn. Paret tar gemensamt hand om ungarna som är flygfärdiga efter cirka 60-70 dygn.

Om honan blir störd händer det att hon överger sina ägg. För 50 år sedan var Grågåsen mycket ovanlig i Sverige då den jagades. Den blev fridlyst och här häckar nu ca 200 000 par. Grågåsens ungar följer efter den första levande varelse som den ser då den kläcks, ibland även en människa.

Några ord

strandäng – del av strand vid hav eller sjö som är rik på växter och djur

förflyttning – resa

skygga – rädda/ängsliga

plog – vinkelform

luftens motstånd – luftens hinder

vingspann – avstånd mellan vingspetsar

dräkten – fjäderskruden

par – två som hör samman

häcka – bygga bo och bilda familj

kusterna – gräns mot hav

dun – lätt fjäder/fjun

ruvar – ligga och värma äggen för att de ska kläckas

flygfärdiga – redo att flyga

överge – lämna

fridlyst – lagskyddad

Lära in



Vad får du veta om fågel?



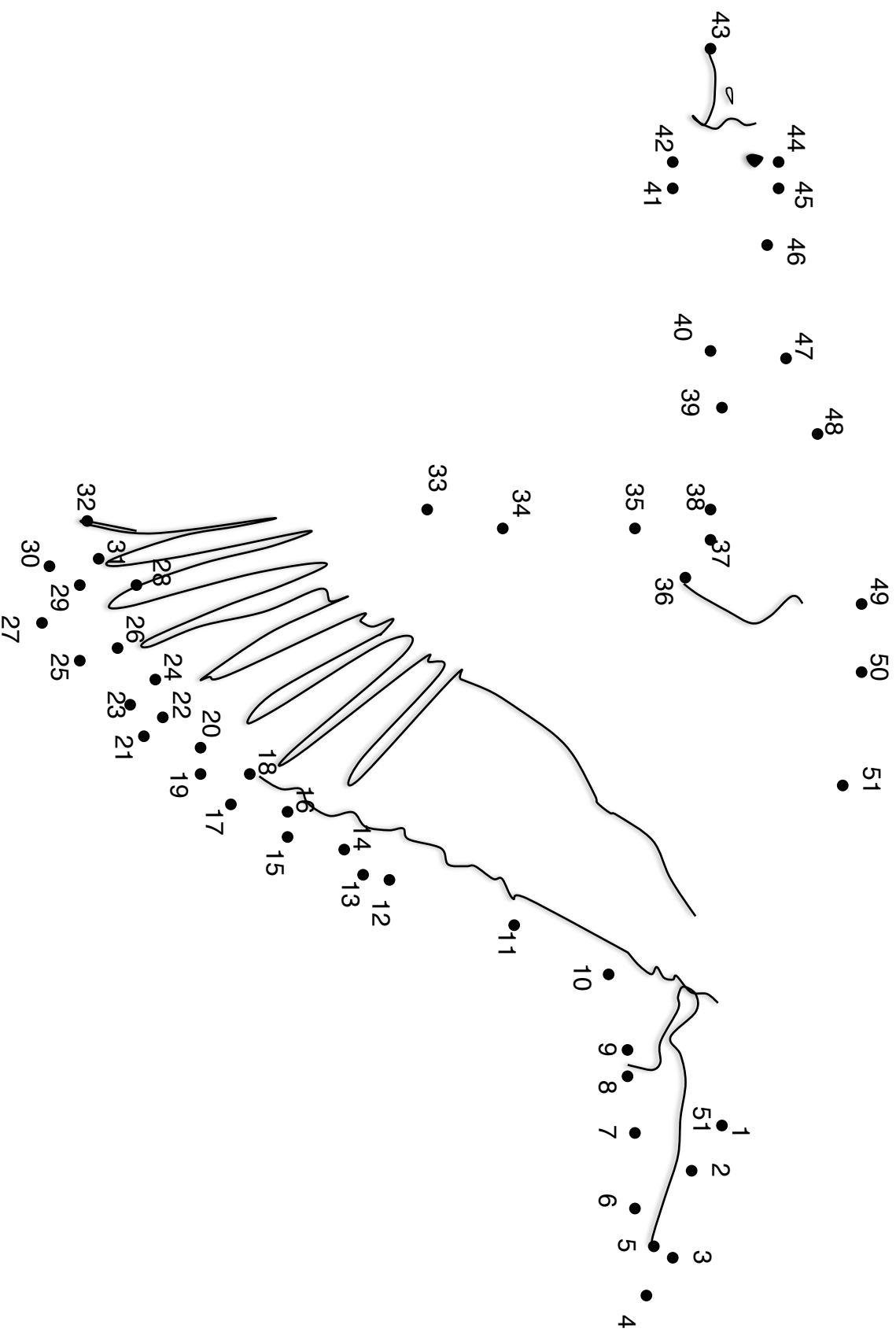
1. Rita konturen av fågelns på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.



Fiskgjuse



Fiskgjusen är en stor rovfågel som jagar och äter fisk. När fiskgjusen flyger kan den förväxlas med en stor mås då den flyger med kupade vingar och nedsänkta "händer".

Kroppen blir 55–60 cm med ett vingspann på 145–170 cm. Den har en vit undersida med mörka "knogar" på vingarna. Översidan är mörk och spräcklig. På huvudet har den en vit tofs.

Fiskgjusen häckar i hela Sverige vid sjöar och nära bräckt vatten vid kusterna. Den bygger sitt bo långt inne i skogen, oftast i en tall. Hanen har alltid samma boplats år efter år – även om den inte lyckas locka till sig någon hona – medan honorna byter boplats.

Honan lägger 3-4 ägg i slutet av april och ruvar i fem veckor. Efter åtta veckor är ungarna flygfärdiga. Efter parbildningen brukar föräldrarna hålla samman hela livet. Fiskgjusen blir vanligtvis 20–25 år gammal. Vid brist på föda överlever oftast bara den först kläckta ungen då honan använder de andra ungarna som mat.

Fiskgjusen drabbades hårt av miljögifter för 50 år sedan och är idag fridlyst. I Sverige häckar nu 40% av Europas fiskgjusar ca. 4000-5000 par.

Fiskgjusen flyttar långt bort om vintern och flyger hela vägen till Västafrika.

Några ord

rovfågel – fågel som äter andra djur
vingspann – mått mellan vingpetsarna
knogar – upphöjning som bildas av en fingerled när handen knyts
spräcklig – flammig/strimmig
häckar – bygger bo och bildar familj

bräckt vatten – blandning av sött och salt vatten
boplats – hem
parbildning – då hane och hona bildar par
kläckta – färdigruvade ägg så att skalet spricker och ungarna kommer ut

Vad får du veta om fågeln?



1. Rita konturen av fågeln på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



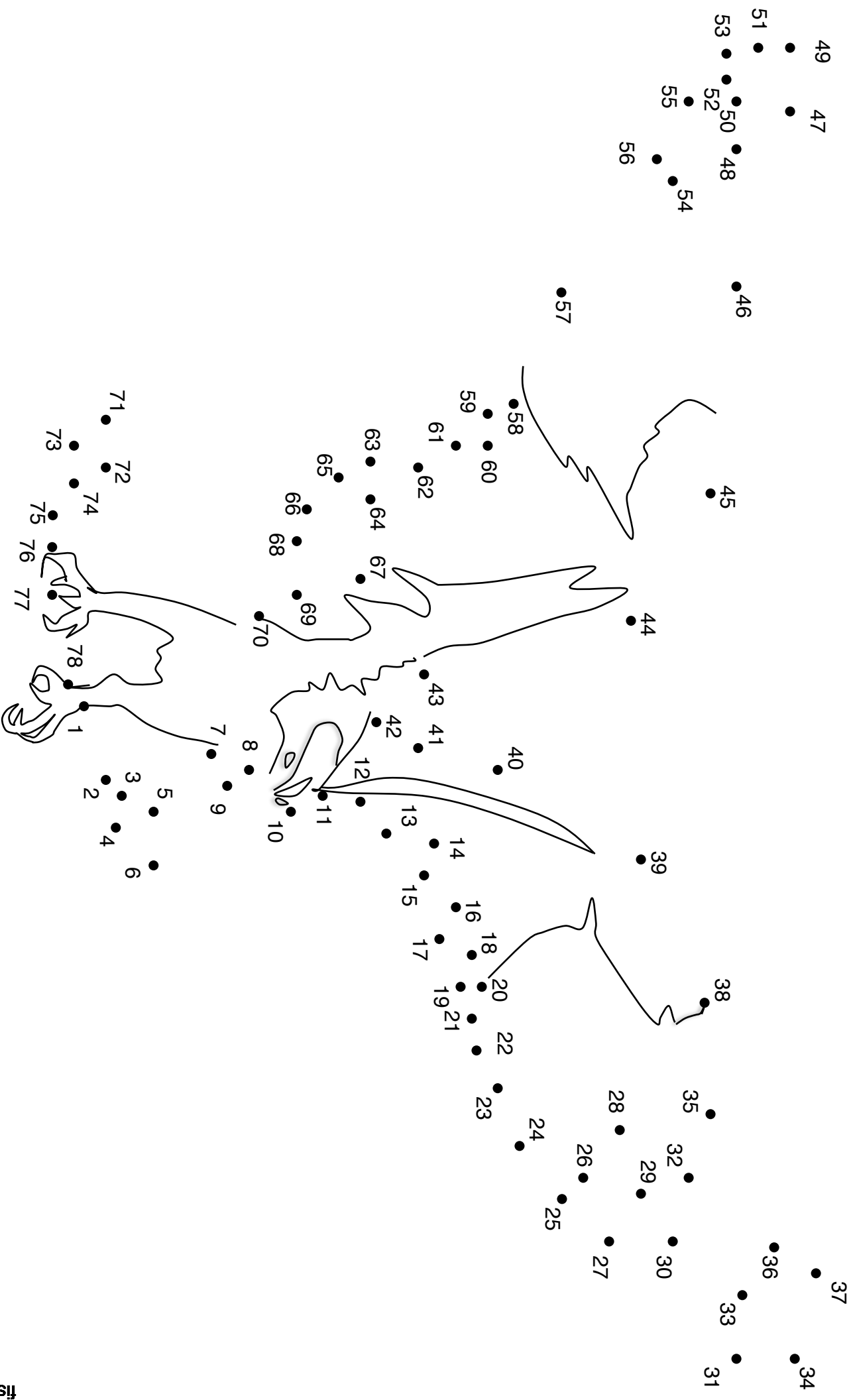
3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.

Lära in





Rördrom

Rördrommens hane har ett ovanligt, dovt läte. Den låter som när man blåser i en flaska eller som en digerydoo, i gryning och skymning. Trots att hanen ljuder vida omkring, är den inte lätt att få syn på då den gömmer sig i den täta vassen.



Kroppen är ca 70-80 cm med ett vingspann på ca 100-130 cm. Dräkten är spräcklig i svart, brunt och gult. Rördromen har breda vingar vilket gör att den i flykten kan påminna om en uggla eller rovfågel men med hängande ben. Bland Europas fåglar har rördrommen det största fotspannet; hanens fot mäter hela 18-21 cm klorna inräknade

Rördromen är en vadarfågel med lång näbb och långa ben och den äter grodor, fiskar och vatteninsekter. Den häckar vid slättsjöar i Sverige söder om Dalälven. Vanligast är den i Svealand. För några hundra år sedan försvann rördrommen från Sverige men kom tillbaka i början av 1900-talet. I vår tid ökar den i antal.

Fågeln bygger sitt bo på marken i tät vass. Där lägger den 4-5 grågröna ägg som honan ruvar i 3-4 veckor. Ungarna blir flygfärdiga efter 7-8 veckor. Hanen kan ha flera honor. Fågeln kan övervintra i södra Sverige. Men de flesta flyttar till norra Europa över vintern och återkommer i mars-april.

Några ord

hane – manlig individ

dovt – mörkt

digerydoo – blåsinstrument hos aboriginer som är ett långt rör av trä

gryning – tidig morgon då det ljusnar/solen på väg upp

skymning – kväll då det börja mörkna/solen på väg ned

vingspann – avstånd mellan vingspetsarna

dräkten – fågelns fjäderskrud

spräcklig – flammig/strimmig

fotspannet – avstånd mellan fotens bakre och främre spets

vadarfågel – fågel med lång näbb och långa ben

häckar – bygger bo och bildar familj

slättsjö – en sjö som ligger på en slätt oftast omgiven av jordbruksmark.

flygfärdig – redo att flyga

Vad får du veta om fågeln?



1. Rita konturen av fågeln på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



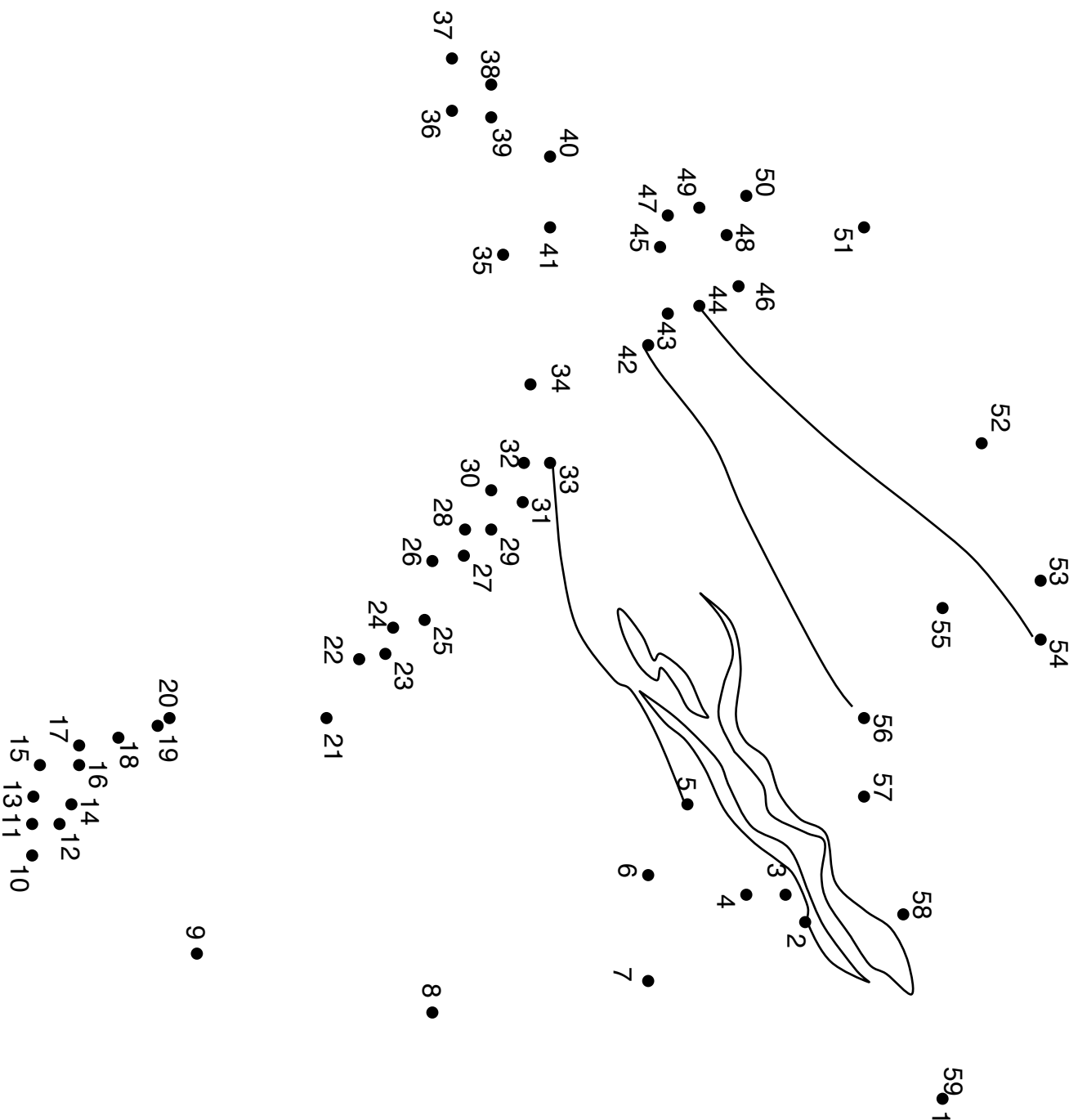
3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.

Lära in





Storskarv

Storskarven är en skicklig dykare och god fiskare. I Sverige har den varit utrotad men kommit tillbaka och antalet har vuxit från 350 par 1975 till 45 000 par 2006. De stora grupperna av storskarv är inte alltid populära. De kan smutsa ned väldigt med sin avföring och ibland dör växterna och träden där den håller till.



Storskarven är en stor, svart, långhalsad sjö/havsfågel med en gul eller rödaktig fläck vid näbbroten. Kroppen mäter 90 cm och den har ett vingspann på 130-160 cm. Den sitter ofta på en sten och torkar sina utbredda vingar.

Storskarven häckar i kolonier vid kuster och sjöar i södra och mellersta Sverige. Sitt bo bygger den på öar och skär av grenar, tång och annat material. Ibland även på marken eller i buskar.

I april-juni lägger honan 3-5 ägg. De ruvas av båda makarna i 29 till 31 dagar. Efter ytterligare 50 dagar kan ungarna flyga, men de stannar ännu ett tag i närheten av boet. De svenska skarvarna flyttar till södra Europa under vinterhalvåret.

I Kina används fågelns som ett redskap för att fånga fisk åt människan. Där har fiskaren fågelns bunden kring halsen så de inte kan svälja sitt byte. Skarven dyker ned och fångar fisk som den lämnar i båten.

Några ord

dykare – någon som dyker

fiskare – någon som fiskar

utrotad – utdöd

avföring – bajs

häckar – bygga bo och bilda familj

kolonier – grupper/samhällen

kuster – gränser till havet

skär – liten klippö

tång – större form av alg

ruvas – värms av att fågelns ligger på äggen

makar – hane och hona som hör ihop

redskap – verktyg

Lära in



Vad får du veta om fågelns?



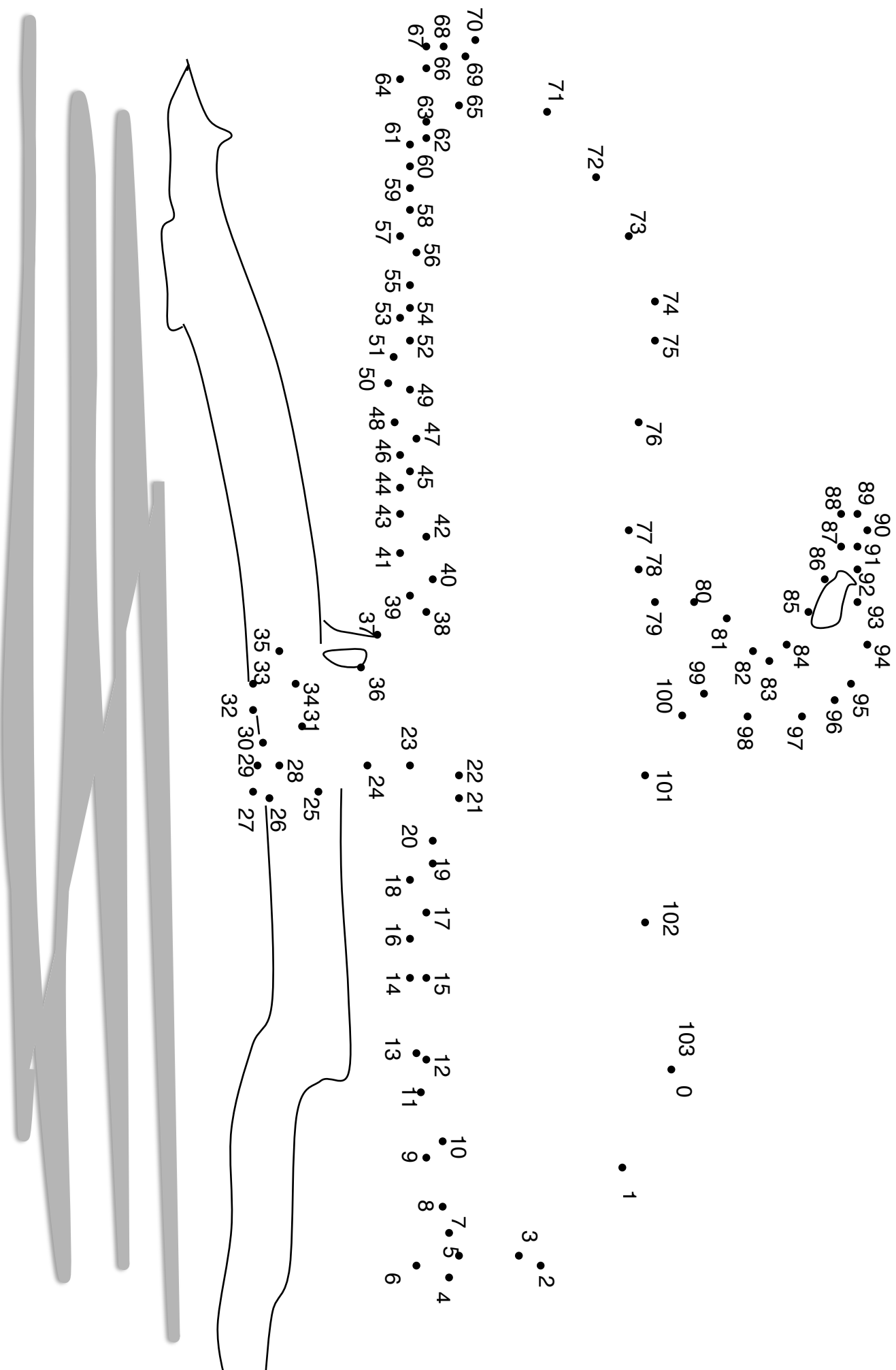
1. Rita konturen av fågelns på baksidan av pappret.
2. Läs och stryk under fakta om fågelns kännetecken, häckning och föda.



3. Mät upp fågelns kropp och vingar med två snören. Sätt upp på väggen.
4. Jämför sedan dina fakta med din kamrat. Vad finns det för likheter och skillnader mellan era fåglar? Anteckna



5. Vad har ni lärt er och hur? Läraren leder ett samtal.



- Jag bygger vidare på mitt bo i flera år med grenar, mossor och tång.
- Jag lever i par.
- Mina vingar kan bli två och en halv meter från ena spetsen till den andra.
- För 50 år sedan höll mitt släkte på att dö ut för att människorna släppte ut mycket gifter i naturen. Nu när de har slutat med det så har vi blivit många igen.
- Jag jagar fisk och sjöfågel och äter också av döda djur.
- Jag bor högt upp i ett träd eller på en klippa.
- Jag är den största svenska rovfågeln. **Havsörn**

- Jag glidflyger över åker och vass med vingarna högt som ett V.
- Jag flyttar söderut i augusti-oktober och återvänder i mars.
- Jag är inte så vanlig ca 1400 par.
- Jag jagar små däggdjur och fåglar.
- Jag bygger bo på marken i vassen vid en sjö.
- Jag lägger 3-5 ägg och honan ruvar äggen.
- När honan ruvar brukar hanen hämta mat som han slänger till henne i luften då hon vänder sig upp och ned. **Brun kärrhök**



Havsörn © Steve Dahlfors



Brun kärrhök (hane) av Artur Mikolajewski via Wikimedia Commons

- Jag vadar i vattnet med mina långa ben.
- Jag äter grodor, fiskar, maskar och vatteninsekter.
- Jag bygger bo i träd eller buskar.
- Jag lägger 5 ägg och vi hjälps åt med att ruva äggen.
- Mina vingar kan bli en och en halv meter från ena spetsen till den andra.
- Jag flyttar söderut på vintern för att få mat. När isarna går upp kommer jag tillbaka från Danmark eller Nordafrika.
- Jag flyger med halsen krökt.

Gråhäger

- Jag äter vattenväxter, musslor och vatteninsekter
- Jag bygger bo på en holme i en myr eller göl.
- Jag lägger 3-5 ägg.
- Jag kan bli arg om du närmar dig mitt bo.
- Jag flyttar söderut i nov-dec när isarna lägger sig.
- Jag flyger i v-formation.
- Jag blev skyddad för 50 år sedan för att kunna överleva i Sverige.
- Jag dog nästan ut för att man brukade göra mössor och korb av mig.

Sångsvan



Gråhäger © Steve Dahlfors



Sångsvan © Bertil Sundberg

- Jag äter vatteninsekter, små kräftdjur och snäckor samt alger och vattenväxter
- Jag bygger bo på en tuva vid en strandäng.
- Jag lägger 9-11 ägg.
- Jag flyttar söderut till Asien och Afrika på vintern.
- Jag håller ihop i mindre grupper och med min partner.

Skedand

- Jag äter vattenväxter, musslor och vatteninsekter
- Jag bygger bo på en holme i en myr eller göl.
- Jag lägger 3-5 ägg.
- Jag kan bli arg om du närmar dig mitt bo.
- Jag flyttar söderut i nov-dec när isarna lägger sig..
- Jag flyger i v-formation.
- Jag blev skyddad för 50 år sedan för att kunna överleva i Sverige.

Trana



Skedand, hanne och hona © Steve Dahlfors



Trana © Steve Dahlfors

- Jag jagar ormar, grodor, maskar, skalbaggar och gnagare.
- Jag bygger bo i mitten av höga träd.
- Jag lägger 1-6 ägg och vi hjälps åt med att ruva dem.
- Mina vingar är breda och rundade med ett just fält.
- Jag flyttar söderut i augusti-oktober och återvänder i mars.
- Jag är vår vanligaste rovfågel. 35 000 par i Sverige

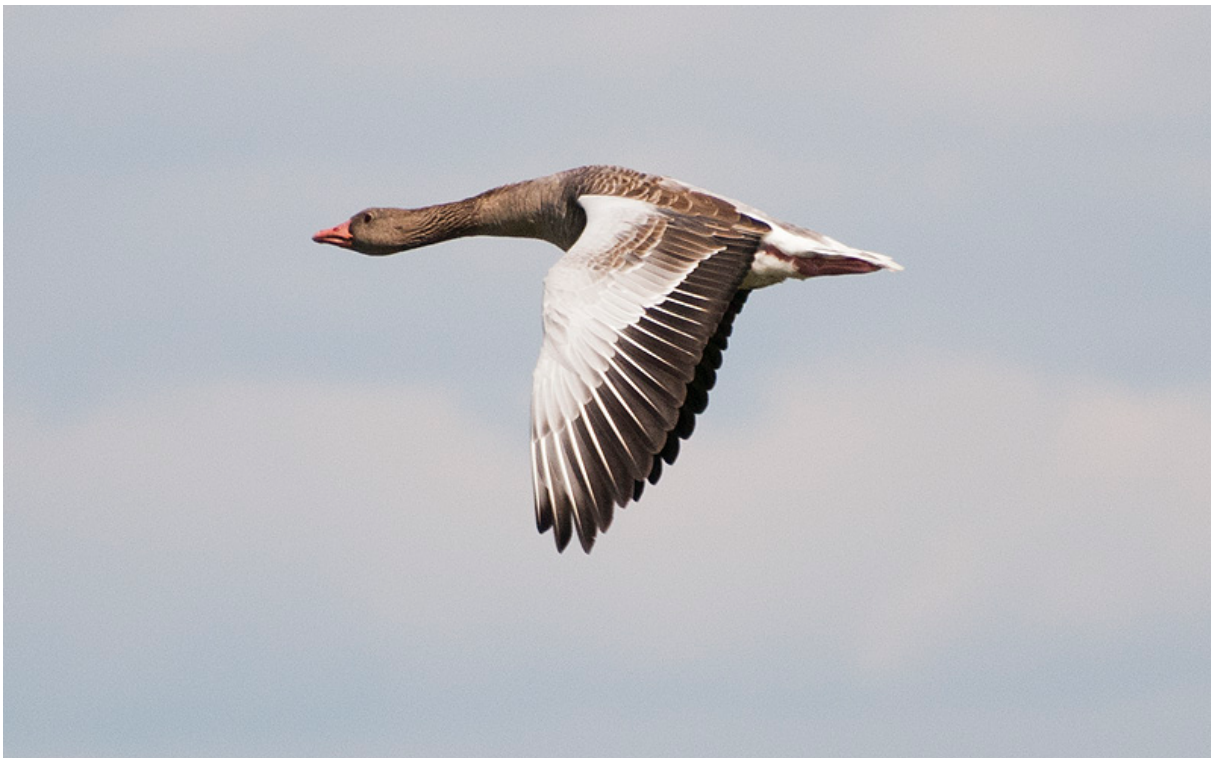
Ormvråk

- Jag lever i par och flyttar söderut i Europa på vintern.
- Jag äter smådjur när jag är liten men sedan blir jag "vegetarian".
- Jag trivs i stora grupper och vi låter mycket tillsammans.
- Jag är rädd för människor och om du stör mig när jag ruvar kan jag överge mitt bo.
- Jag flyger snabbt och vi turas om att leda plogen när vi flyger högt tillsammans i flock.
- Jag adopterar den första varelsen jag ser efter jag har kläcks. Ibland följer jag efter en människa.

Grågås



Ormvråk © Steve Dahlfors



Grågås © Steve Dahlfors

- Jag äter fisk men mitt bo bygger jag långt inne i skogen.
- Efter att vi har fått ungar brukar vi hålla ihop i par.
- Hag är en rovfågel men jag flyger som en mås med "händerna" nedåt.
- Jag lägger 3-5 ägg men ofta överlever bara en unge
- Om det är ont om mat kan en unge få äta sina mindre syskon.
- Jag höll på att dö ut för 50 år sedan då jag inte tål människans gifter.
- Jag är fridlyst

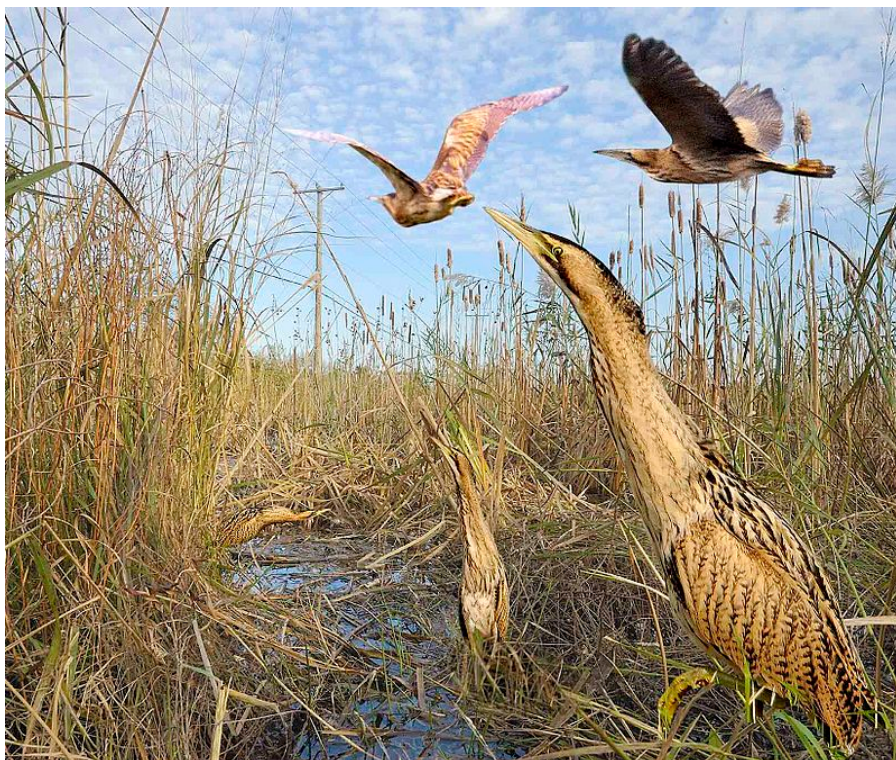
Fiskgjuse

- Jag äter fiskar, grodor och vatteninsekter.
- Jag bygger mitt bo i den täta vassen.
- Jag lägger 4-5 ägg.
- Jag häckar söder om Dalälven men mest i Svealand runt slättsjöar.
- De flesta av oss flyttar söderut på vintern till norra Europa.
- Jag är svår att upptäcka men jag hörs tydligt.
- Jag har de största fötterna bland fåglar i Europa.
- Mitt läte är dovt som när man blåser i en flaska eller som en digerydoo.

Rördrom



Fiskgjuse. Av NASA via Wikimedia Commons



Rördrom från Crossley ID Guide via Wikimedia Commons

- Jag äter fiskar, grodor och vatteninsekter.
- Jag är stor, ca 90 cm.
- Jag trivs i stora kolonier.
- Jag bygger mitt bo på en ö eller ett skär på marken eller i en buske.
- Jag lägger 3-5 ägg som vi ruvar tillsammans.
- Jag häckar längs kuster och sjöar i södra och mellersta Sverige.
- På vintern flyttar vi till sydeuropa.
- Jag är en skicklig dykare och fiskare.
- I Kina hjälper jag fiskarna att fånga fisk.

Storskarv



Av J J Harrison via Wikimedia Commons

Lgr 11

naturorienterande ämnena årskurs 1-3

Året runt i naturen

- Jordens, solens och månens rörelser i förhållande till varandra.
- Årstidsväxlingar i naturen och hur man känner igen årstider. Djurs och växters livscyklar och anpassningar till olika årstider.
- Djur och växter i närmiljön och hur de kan sorteras, grupperas och artbestämmas samt namn på några vanligt förekommande arter.
- Enkla näringskedjor som beskriver samband mellan organismer i ekosystem.

Svenska

Läsa och skriva

- Lässtrategier för att förstå och tolka texter samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll.
- Enkla former för textbearbetning, till exempel att i efterhand gå igenom sin text och göra förtydliganden.

Berättande texter och sakprosatexter

- Beskrivande och förklarande texter, till exempel faktatexter för barn, och hur deras innehåll kan organiseras.

Informationssökning och källkritik

- Informationssökning i böcker, tidskrifter och på webbsidor för barn.
- Källkritik, hur texters avsändare påverkar innehållet.

Samhällskunskap

Att leva i närområdet

- Förutsättningar i natur och miljö för befolkning och bebyggelse, till exempel mark, vatten och klimat.
- Hemortens historia. Vad närområdets platser, byggnader och vardagliga föremål kan berätta om barns, kvinnors och mäns levnadsvillkor under olika perioder.

Att leva i världen

- Jordgloben. Kontinenternas och världshavens lägen på jordgloben. Namn och läge på världsdelarna samt på länder och platser som är betydelsefulla för eleven.
- Miljöfrågor utifrån elevens vardag, till exempel frågor om trafik, energi och matvaror.

Lgr 11

biologi I årskurs 4-6

Natur och samhälle

- Människans beroende av och påverkan på naturen och vad detta innebär för en hållbar utveckling. Ekosystemtjänster, till exempel nedbrytning, pollinering och rening av vatten och luft.
- Djurs, växters och andra organismers liv. Fotosyntes, förbränning och ekologiska samband och vilken betydelse kunskaper om detta har, till exempel för jordbruk och fiske.
- Ekosystem i närmiljön, samband mellan olika organismer och namn på vanligt förekommande arter. Samband mellan organismer och den icke levande miljön.
- Naturen som resurs för rekreation och upplevelser och vilket ansvar vi har när vi nyttjar den.

Svenska

Berättande texter och sakprosateexter

- Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel faktatexter, arbetsbeskrivningar, reklam och insändare. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.
- Texter som kombinerar ord, bild och ljud, till exempel webbtexter, interaktiva spel och tv-program. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.

Språkbruk

- Språkliga strategier för att minnas och lära, till exempel tankekartor och stödord.

Informationssökning och källkritik

- Informationssökning i några olika medier och källor, till exempel i uppslagsböcker, genom intervjuer och via sökmotorer på Internet.
- Hur man jämför källor och prövar deras tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.